

CZU: 327:911.3:32(5-191.2)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5816665>**AFGANISTANUL ÎN CONTEXTUL INTERESELOR ACTORILOR REGIONALI***Svetlana CEBOTARI**Universitatea de Stat din Moldova*

Afganistanul este situat între cele patru regiuni cele mai populate și bogate în resurse din lume: Asia de Sud, Asia Centrală și de Nord, Orientul Mijlociu și Orientul Îndepărtat. Locația geostrategică și geopolitică a Afganistanului în Asia joacă un rol important în politica mondială, relațiile internaționale, securitatea regională și internațională. Actualmente, Afganistanul rămâne a fi o zonă a confruntării intereselor centrelor de putere și ale unor țări din regiune.

De asemenea, bogăția subsolului, locația geografică sau compoziția etnoreligioasă a populației Afganistanului sunt probleme de interes și control pentru țările din regiune. Cele mai interesate state de stabilitatea afgană sunt India și Pakistanul și, nu în ultimul rând, China. Un Afganistan stabil este important pentru securitatea regională a Asiei de Sud, inclusiv a Indiei, Pakistanului, Chinei.

Prezentul articol are drept scop reliefa rolului geopolitic și geostrategic al Afganistanului pentru zona Asiei Centrale. De asemenea, sunt puse în evidență principalele interese ale actorilor precum India, Pakistan și China în Afganistan.

Cuvinte-cheie: *Afganistan, India, Pakistan, China, securitate, regiune, Asia Centrală, locație geostrategică.*

AFGHANISTAN IN THE CONTEXT OF REGIONAL ACTORS' INTERESTS

Afghanistan is located at the crossroads of four most populous and resource-rich regions in the world: South Asia, Central and North Asia, the Middle East and the Far East. Afghanistan's geo-strategic and geopolitical location in Asia plays an important role in world politics, international relations, regional and international security. Today, Afghanistan remains an area of conflict between the interests of the centres of power and some countries in the region.

The richness of the subsoil, the geographical location or the ethno-religious composition of the population of Afghanistan are issues of interest and control for the countries in the region. The countries most interested in Afghan stability are India and Pakistan and, last but not least, China. A stable Afghanistan is important for the regional security of South Asia, including India, Pakistan, and China.

This article aims to highlight the geopolitical and geostrategic role of Afghanistan for Central Asia. The main interests of actors such as India, Pakistan and China in Afghanistan are also highlighted.

Keywords: *Afganistan, India, Pakistan, China, security, region, Central Asia, geo-strategic location.*

Introducere

Decizia Statelor Unite ale Americii de a-și retrage forțele militare din Afganistan (oficial Republica Islamică Afganistan) a devenit subiectul de discuții pentru liderii politici ai statelor lumii, inclusiv pentru reprezentanții comunității academice atât de peste hotare, cât și pentru cei din Republica Moldova. Pentru o mai bună comprehensiune a rolului geostrategic al Afganistanului în regiune, apare necesitatea de a face o scurtă prezentare din punct de vedere geografic a acestui stat.

Amplasarea geografică a Afganistanului în literatura de specialitate este descrisă în mod diferit. Unii cercetători îl consideră ca fiind situat în Asia Centrală, alții – în Asia de Sud sau în Orientul Mijlociu. Conform Enciclopediei Statelor Lumii, Afganistanul este un stat amplasat în partea central-sudică a Asiei [1, p.15], având ca vecini state precum Turkmenistan, Uzbekistan, Tadjikistan, China, India, Pakistan și Iran. Cu o suprafață de 652 225 km pătrați și o populație de 32564342 de locuitori (conform datelor din 2013), Afganistanul are o importantă locație geostrategică în Asia de Sud. Este statul care leagă Asia de Est și de Vest sau Orientul Mijlociu.

Afganistanul este situat între cele patru regiuni cele mai populate și bogate în resurse din lume: Asia de Sud, Asia Centrală și de Nord, Orientul Mijlociu și Orientul Îndepărtat. Devine clar că Afganistanul face din ce în ce mai mult parte integrantă a statelor din Asia de Sud (Bangladesh, Bhutan, Maldive, Nepal, India, Pakistan și Sri Lanka), având un impact direct asupra celor mai importante două state din regiune, Pakistan și India. De asemenea, conform clasificarului ONU privind repartizarea statelor pe regiuni, Afganistanul este amplasat în regiunea Asiei de Sud [2].

Fiind o țară fără ieșire la mare, Afganistanul a fost un punct-cheie pentru statele din regiune, dar și pentru centrele de putere ca URSS și SUA. Importanța sa strategică poate fi înțeleasă prin următoarele:

- 1) securitate regională și locație geostrategică;
- 2) echilibru regional de putere;

3) rute de conducte;

4) resurse naturale.

Semnificația istorică a Afganistanului se datorează prezenței sale pe vechea rută a mătășii, o rută comercială importantă pe uscat.

Deși Afganistanul însuși nu este bogat în energie, poziția sa alături de Iran și Turkmenistan îl face mai important. Întrucât Turkmenistanul are una dintre cele mai mari rezerve de gaze din lume, acest gaz poate fi comercializat numai prin conducte. Aceste conducte pot conecta cu ușurință Asia de Sud la Asia Centrală, iar principalul stat, al cărui teritoriu poate fi utilizat, este Afganistan. Un exemplu este conducta Trans-Afganistan (TAPI). Această conductă va fi echivalentul unui drum modern al mătășii. Afganistanul este un pasaj comercial geografic important pentru legarea Orientului Mijlociu cu Asia de Sud. Țările din regiune caută oportunități de a iniția proiecte de conectare energetică regională, iar unele dintre acestea includ:

1. Asia Centrală-Asia de Sud (cunoscută sub numele de CASA-1000), care transmite energie electrică din Republica Kârgâzstan și Tadjikistan către Afganistan și Pakistan.

2. Conducta Turkmenistan, Afganistan, Pakistan, India (TAPI), care furnizează gaze naturale din țările din Asia Centrală către cele din Asia de Sud.

3. CASAREM – piața regională de energie electrică din Asia Centrală și Asia de Sud, prin care Afghanistanul ar putea opera în mod eficient conductele de gaz nu doar ale FNRC, CASA-1000 și TUTAP și TAPI, ci și ale multor alte inițiative de cooperare în domeniul energetic.

4. Coridorul feroviar al celor cinci națiuni (FNRC), care leagă China de Iran prin Afganistan, Tadjikistan și Kârgâzstan.

De asemenea, pe teritoriul Afganistanului sunt minerale precum cobalt, crom, argint, barită, sulf, talc, magneziu, sare, mică, marmură, rubin, smarald și lapis lazuli. Se spune că unele depozite cunoscute de azbest, mercur, plumb, zinc, fluorspar, bauxită, beriliu și de litiu sunt, de asemenea, prezente în țară. Studiul de ultimă oră privind zăcămintele minerale a demonstrat că potențialele zăcămintele de litiu din Afganistan sunt la fel de mari ca și zăcămintele de litiu din Bolivia, care are în prezent cele mai mari rezerve cunoscute din lume de metal ușor. Din cauza invaziilor străine în Afganistan, afganii nu au putut folosi aceste resurse naturale. Se presupune că datorită prezenței unor mari rezerve de fier Afganistanul poate deveni cel mai mare exportator mondial de fier și cupru.

Sărăcia și șomajul din regiune nu pot fi eradicate fără cooperare reciprocă. Securitatea și stabilitatea nu vor fi asigurate până când nivelul de sărăcie nu va fi diminuat în Afganistan și în regiune per ansamblu. O modalitate de a eradică sărăcia în Afganistan este de a investi în resurse naturale și de a le extrage [3].

Afganistanul este deja membru al unor forumuri regionale și economice, cum ar fi Asociația Asiei de Sud pentru Cooperare Regională (SAARC), Organizația de Cooperare Economică (ECO), Organizația de Cooperare din Shanghai (SCO), dar participarea Afganistanului în cadrul acestor organizații nu a fost destul de activă. Afganistanul a devenit membru al SAARC în 2007, la cel de-al 14-lea summit al SAARC care a avut loc la New Delhi. Statele vecine, rivali politici, India și Pakistan și-au arătat interesul și au salutat prezența Afganistanului ca nou membru al SAARC [4]. În ultimul timp, Afganistanul a concentrat pe teritoriul său principalele provocări de securitate și criminalitate. Opoziția blocurilor sovietic și occidental a condiționat dezvoltarea terorismului transnațional, iar cultivarea extensivă a macului a făcut ca țara să devină principalul producător mondial de opium (90% din producția mondială).

Interesele actorilor regionali în Afganistan

Bogația subsolului, locația geografică sau compoziția etnoreligioasă a populației Afganistanului sunt probleme de interes și control pentru țările din regiune. Cele mai interesate state de stabilitatea afgană sunt India și Pakistanul și, nu în ultimul rând, China. Moștenitori ai unei istorii antice marcate de câteva secole de invazii succesive din Hindu Kush [5], dar și ale unei istorii coloniale impregnate de diplomația „Marelui Joc” [6], India și Pakistanul au interes față de Afganistan. De la independența Pakistanului și a Indiei din 1947, contextul geopolitic regional și global a făcut situația din Afganistan să fie una esențială.

Un Afganistan stabil este important pentru securitatea regională a Asiei de Sud, inclusiv a Indiei. Pentru India, securitatea energetică, precum și examinarea perspectivelor unei conducte este de importanță majoră. Mai mult, India are mize economice mari în Afganistan. Când guvernul taliban s-a prăbușit în 2001, India a început să sprijine guvernul afgan în scopuri de dezvoltare, însă nu a renunțat la implicarea sa în rezolvarea

crizei afgane. A făcut-o, însă, fără a se implica vreodată militar sau deschis în negocieri, pentru a nu ofensa Pakistanul. Instrumentul ales pentru influența indiană asupra solului afgan rămâne, așadar, investițiile economice.

India, înainte de redeschiderea ambasadei sale în Afganistan în decembrie 2001, a deschis un birou de legătură. Pe parcursul unui an, până în 2002, patru consulate generale ale Indiei au fost deschise la Mazar-e-Sharif, Herat, Jalalabad și Kandahar [7]. În perioada anilor 2002 și 2011 India a contribuit semnificativ la dezvoltarea Afganistanului prin fondurile acordate și a derulat mai multe proiecte de infrastructură și asistență în țară. Astfel, India s-a poziționat ca fiind cel mai mare furnizor de ajutor financiar al Afganistanului, la nivel regional și al cincilea din lume. Acest ajutor a fost organizat în patru axe principale: ajutor umanitar (ajutor alimentar, construcția spitalului indian din Kabul), proiecte majore de infrastructură (construcția drumurilor, linii de înaltă tensiune și baraje hidroelectrice), proiecte de dezvoltare a comunității locale (management, sănătate) și, în final, asistență pentru educație și dezvoltare (reconstrucția școlilor, furnizare de cărți școlare) [8].

În octombrie 2011 India a devenit prima țară străină care a semnat Acordul de parteneriat strategic cu Afganistan, fiind interesată de cooperarea în domeniile cultural, economic, educațional și științific, dar și de securitate. Până în prezent, India a rămas în afara considerațiilor militare ale conflictului afgan, în special prin refuzul de a se implica în Forța de intervenție și securitate (ISAF). De fapt, sprijinul Indiei pentru Armata Națională Afgână a rămas limitat la programe de instruire pentru soldații afgani din India până în 2008. Ulterior, India a oferit un efort suplimentar în schimbul de cunoștințe în domeniul contrainsurgenței / antiterorismului, precum și în domeniul aeronauticii. În ciuda tendinței poziției militariste a premierului indian Narendra Modi, angajarea directă în soluționarea conflictului afgan printr-o consolidare a cooperării militare ar avea un impact prea direct asupra situației din Kashmir. Cu toate acestea, retragerea SUA din Afganistan îngrijorează India, care dorește să rămână în relații bune cu Afganistanul. Când în martie 2020 secretarul de stat american Mike Pompeo a anunțat reducerea ajutorului financiar american guvernului afgan, prim-ministrul indian și-a comunicat dorința de a „întări cooperarea” cu Afganistanul [9].

Prin urmare, India urmărește mai multe obiective în politica cu referire la Afganistan. Din punct de vedere strategic, pentru India este important să nu permită Chinei și Pakistanului să preia controlul asupra regiunii nord-vestice. Fără a exacerba tensiunile, implicarea economică a Indiei face posibilă afirmarea prezenței indiene și garantarea intereselor acesteia. Din punct de vedere economic, această implicație este în sine mai puțin directă. În 2015 Afganistanul a reprezentat 0,09% din comerțul total al Indiei. Cu toate acestea, deschiderea regulată a coridoarelor aeriene permite ocolirea Pakistanului [10], iar portul Chabahar din sud-estul Iranului și legătura sa rutieră și feroviară cu teritoriul afgan permit Indiei să concureze cu portul chino-pakistanez Gwadar [11]. De asemenea, această poziție permite Indiei de a se conecta atât la Iran, cât și la toată Asia Centrală. India, cu nevoile sale crescânde de hidrocarburi, ar trebui astfel să poată accesa resursele iraniene mai ușor, dar și piețele statelor din Asia Centrală [12].

Până la invazia sovietică în Afganistan din 1979, India a avut, prin urmare, relații privilegiate cu Afganistan. Cele două state au semnat în 1950 Tratatul de prietenie și s-au recunoscut ca parteneri comerciali privilegiați. Cu toate acestea, India, fiind în conflict cu Pakistanul și China, nu a dorit să aprofundeze aceste relații, mai ales la nivel militar. Orice încercare de cooperare militară sau de parteneriat strategic ar fi fost percepută de Islamabad ca o amenințare directă la adresa acesteia. Intrarea forțelor militare sovietice pe teritoriul afgan în decembrie 1979 nu a fost condamnată de către India din cauza relațiilor sale cu URSS. Cu toate acestea, se observă o pierdere de teren în jocul geopolitic indian. Pakistanul, un aliat al Statelor Unite și principalul ajutor material pentru insurgența afgană, a ieșit învingător în mod indirect din războiul civil afgan, păstrând controlul din 1994 asupra talibanilor.

De la crearea sa în 1947, Pakistanul s-a confruntat cu situații conflictuale cu cei doi vecini principali ai săi. Granița afgano-pakistaneză a fost stabilită după cel de-al doilea război anglo-afgan (12 noiembrie 1893) pentru a separa posesiunile britanice și regatul independent al Afganistanului. Numită după creatorul său „Linia Durand”, această graniță care împarte zonele de așezare paștun și baloch a fost pusă sub semnul întrebării în timpul celui de-al treilea și ultimului război anglo-afgan din 1919 care a devenit *de facto* granița noului stat Pakistan în 1947. Statul afgan de la începutul secolului al XX-lea a pretins foarte puțin că aparține zonelor de frontieră controlate de britanici. Dar în fața noului stat slăbit de contextul violent al creației sale, regele Zaher Shah vede o oportunitate de a-și afirma statutul de putere regională și refuză să recunoască în Pakistan continuitatea tratatelor semnate cu britanicii. Nerecunoașterea frontierei lor comune și instabilitatea

relativă a zonelor pakistaneze sunt încă elemente ale confruntării diplomatice și militare dintre cele două țări. Monarhia afgană a ales, în special în anii care au urmat, să încurajeze mișcările secesioniste Baluch și Pashtun, primind grupuri armate pe pământ afgan care conduc o insurgență împotriva statului pakistanez.

În același timp, India și Pakistanul s-au luptat pentru posesia regiunii Kashmir, fiecare refuzând să recunoască granițele stabilite în momentul obținerii independenței. Conflictul deschis și dificil de stăpânit dintre aceste două state a devenit rapid elementul principal în înțelegerea autorităților pakistaneze în materie diplomatică și militară. Văzându-se amenințat de India la granița sa de est, Pakistanul a ales dezvoltarea unei armate moderne și eficiente. Această teamă de confruntare cu India este, de asemenea, un factor în explicarea numeroaselor inversări politice care au marcat în mod regulat viața publică pakistaneză, balansând între aspirațiile democratice și dominația aparatului militar [13].

În acest mediu conflictual, fiecare dintre cele două state încearcă să obțină de la Kabul asigurarea, cel puțin, a neutralității sale sau, dacă este posibil, a sprijinului său. Contextul războiului rece confirmă ruptura și alegerile divergente. India, conform Constituției sale din 1950, este mai aproape de Uniunea Sovietică. Afganistanul, în ciuda dorinței de a nu se alinia, s-a apropiat treptat de sovietici odată cu venirea la putere în 1953 a prim-ministrului Mohammad Daoud Khan, cumnatul regelui, care a inițiat politici majore pentru industrializarea și modernizarea socială a societății afgane. Confruntat cu cei doi rivali ai săi, Pakistanul se apropie de Statele Unite, în special pentru a asigura echilibrul geostrategic în cazul unei confruntări armate.

Din 2001 Pakistanul se află într-o poziție delicată față de criza afgană. Adesea denumit forța motrice a instabilității, poziția sa îl impune să mențină un statu-quo care se bazează pe probleme diplomatice și militare. Armata pakistaneză este susținută financiar de SUA, în special prin fondul de sprijin al coaliției și prin ajutorul acordat în lupta împotriva terorismului. În ianuarie 2018 Donald Trump a suspendat acest ajutor cerând Islamabadului să pună capăt politicii sale permissive privind terorismul. În raportul său din iunie 2017 adresat Congresului Statelor Unite, Departamentul Apărării al Statelor Unite (DoD) a identificat Pakistanul drept „factorul extern cu cea mai mare influență asupra stabilității Afganistanului”. Motivată de dorința de a asigura profunzimea strategică pe teritoriul afgan în conflictul cu India, Pakistanul dorește să se asigure că puterea afgană îi va fi favorabilă.

Pakistanul are o relație complexă cu terorismul și cu grupurile armate radicale care operează pe teritoriul său sau în statele vecine. În conflictul de zeci de ani din zonele din nord-vest și în Baluchistan în sud cu grupuri separatiste mai mult sau mai puțin legate de islamul radical, el se bucură de sprijinul grupurilor de același ordin, pe care le folosește în lupta sa pentru Kashmir. Pakistanul analizează situația prin prisma conflictului său cu India. Pentru Islamabad, o apropiere între Delhi și Kabul ar fi dezastruoasă și ar duce la o situație de încercuire care ar permite Indiei să sprijine grupurile Baloch și Pashtun, la fel cum ISI pakistanez susține grupurile armate din Kashmir. Menținerea instabilității în Afghanistan, din cauza lipsei de a putea instala un guvern favorabil, a fost, așadar, mult timp soluția preferată.

Cu toate acestea, din punct de vedere economic, Pakistanul visează să devină intersecția rutelor comerciale și are nevoie de stabilitate în materie de securitate pentru a-și dezvolta economia în această direcție. Proiectul TAPI (Turkmenistan Afghanistan Pakistan India Pipeline), care ar fi trebuit să intre în funcțiune în 2020 după deja numeroase întârzieri, nu a fost pus în funcțiune din cauza instabilității în Afghanistan. În mod similar, coridorul sino-pakistanez care urmează să se alăture Xinjiang-ului chinezesc în portul Gwadar prin Kashmir și Balochistan reprezintă o importantă cale pentru economia pakistaneză. Înconjurat de India, Afghanistanul instabil și Iranul sub sancțiuni internaționale, Pakistanul are nevoie de stabilitate în regiune pentru a profita de locația sa geografică.

În cele din urmă, Pakistanul trebuie să realizeze pacea în Afghanistan, dar nu cu orice preț. Pakistanul dorește să-i vadă pe talibani revenind la putere pentru a-și asigura un aliat într-un context pe care îl consideră ostil. Mai mult, semnarea acordului de la Doha în februarie 2020, revenirea talibanilor în spațiul public afgan și retragerea americanilor par să ducă la acest rezultat. Susținută de China, ea însăși în conflict cu India, intervenția Pakistanului în soluționarea conflictului afgan este atât de mare, încât președintele Karzai, când a părăsit puterea în 2014, a denunțat-o afirmând că Pakistanul nu va susține niciodată eforturile de pace până când nu va fi recunoscută linia Durand. Interferența pakistaneză este o sursă comună de resentimente în rândul tuturor claselor societății afgane [14].

Pakistanul și India își mențin rivalitatea prin politicile lor față de Afghanistan. Pakistanul încearcă să-și păstreze influența regională prin sprijinirea talibanilor, dar sprijină, de asemenea, diferite grupuri militante,

precum statul islamic în provincia Khorassan (EIPK) și fostul Hezb-e Islami / Gulbuddin (HIG), pentru a continua amenințările asimetrice asupra Indiei și Guvernul afgan susținut de Statele Unite [15].

India cultivă relații puternice cu guvernul din Afganistan pentru a perturba Pakistanul, inclusiv menținerea legăturilor cu politicienii opuși Pakistanului și cu elemente ale forțelor de securitate afgane. În Arabia Saudită și în alte țări din Golf, donatorii strâng bani pentru talibani, dar își susțin și rivalii, EIPK și HIG. Qatar servește drept avanpost diplomatic pentru talibani, sprijinind în același timp politicile Iranului în regiune împotriva rivalilor din Emiratele Arabe Unite (EAU) și Arabia Saudită [16].

Iranul a sprijinit guvernul afgan, dar a oferit și sprijin limitat pentru talibani, de exemplu împotriva grupurilor EIPK din apropierea frontierei sale. De asemenea, el recrutează luptători din grupurile Hazara pentru milițiile šiite active în Siria și Irak. Turcia protejează popoarele turcice din nord. Pentru Iran, Afganistanul este important. Iranul ar dori să-l vadă liber de SUA. Rusia își face griji cu privire la fluxul de opiu și alte substanțe narcotice din Afganistan în Asia Centrală.

Rusia și alți membri ai Organizației Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC) urmăresc o strategie tampon, sprijinind guvernul din Kabul în timp ce construiește relații cu grupuri armate. Recent, Rusia a cultivat relații cu talibanii pentru a-și face jena Statelor Unite și a grăbi plecarea trupelor sale din Afganistan.

În cele din urmă, China menține relații calde atât cu Afganistanul, cât și cu Pakistanul, în timp ce desfășoară o operațiune de combatere a terorismului împotriva uigurilor, prin colaborarea cu mai mulți actori, inclusiv talibanii [17]. Pentru China, importanța Afganistanului devine evidentă, în special cea care vizează regiunea Xinjiang. Există legături între Al Qaeda și organizațiile teroriste islamice din Xinjiang [18]. În conformitate cu doctrina militară, China a refuzat să se implice direct în conflictul afgan. Concentrată pe coasta sa de est, Republica Populară nu a investit prea mult până în 2001 în evoluțiile politice din Afganistan. Cele două state împărtășesc doar o porțiune foarte scurtă a frontierei la capătul coridorului Wakhan (93 de kilometri) [19]. Sub regimul comunist din Afganistan, relațiile care existau din 1955 au devenit franc ostile ca urmare a scindării sino-sovietice. Invazia sovietică din 1979 a fost astfel condamnată oficial de China, care și-a redus la minimum prezența diplomatică și comercială în țară. Ambasada Chinei la Kabul nu s-a redeschis decât în februarie 2002, sub guvernul interimar al lui Hamid Karzai.

China a văzut în „Războiul împotriva terorii” și în intervenția SUA în Afganistan un potențial periculos, dar și o oportunitate geopolitică. Prezența unui număr mare de militari americani în apropierea frontierei chineze este văzută ca o amenințare pe termen lung pentru Beijing. Dar destabilizarea Asiei Centrale prin conflict și exacerbarea tensiunilor religioase interne sunt mai presus de toate mobilizatoare pentru populațiile musulmane din China. Provocările politice de a exercita control asupra populației din Xinjiang și uigur în vestul Chinei au contribuit astfel la revigorarea interesului chinezilor în Afganistan. În cele din urmă, conflictul afgan devine teatrul indirect al rivalităților chineze cu India sau Statele Unite și, prin urmare, se află astăzi în centrul preocupărilor economice și de securitate din vestul Republicii Populare.

China este acum un actor cu o pondere considerabilă în procesul de pace din Afganistan. Desigur, ea salută plecarea trupelor americane, dar își face griji cu privire la apelul la securitate pe care această retragere fără garanții semnificative ar putea să o producă. Stabilitatea securității este primul obiectiv urmărit de China în zona afgană. Numai această garanție ar putea permite Beijingului să limiteze expansiunea grupurilor jihadiste în Turkestanul de Est (în principal Xinjiang) și să asigure profitabilitatea proiectelor sale economice din regiune. Acest statu-quo fusese până atunci parțial garantat de prezența americană, a doua cea mai bună opțiune care abia era acceptabilă pentru Partidul Comunist Chinez [20] și de lupta împotriva tripticului „terorism, extremism religios și separatism”. China nu a dorit niciodată să se implice militar în coaliția internațională, în special să-și angajeze armata sub comanda americană. În schimb, asistența financiară pentru dezvoltarea capacității Armatei Naționale Afgane (ANA) și a restului forțelor de securitate ale țării s-a ridicat la peste 70 de milioane de dolari între anii 2015 și 2018. În ciuda negărilor autorităților chineze, Armata Populară de Eliberare (PLA) este prezentă pe coridorul Wakhan pentru a efectua patrule comune cu forțele afgane și pentru a contribui la crearea unei brigăzi montane ANA. După crearea bazei navale la Djibouti, inaugurată oficial la 1 august 2017 [21], angajamentele externe ale armatei chineze, precum și prezența acestor unități pe pământul afgan mărturisesc despre ruptura strategică între înaltul comandament și autoritățile țării [22]. Fără a merge atât de departe încât să facă compromisuri cu o administrație aflată sub controlul american și deseori criticată pentru corupția sa sistemică, Beijingul a menținut, prin urmare, relații regulate cu Kabulul în domeniile ce vizează lupta împotriva terorismului. De asemenea, China a fost cea care, în mod diplomatic, a permis Afganistanului să adere la Organizația de Cooperare din Shanghai ca țară observatoare în 2012 [23].

În același timp China, la fel ca și alte state din regiune, a luat act de schimbare a echilibrului de forțe pe teren și de stabilire durabilă a talibanilor ca actor politic în viitorul Afganistan. Prin urmare, China și-a aprofundat relația cu Emiratul Islamic al Afganistanului și va continua probabil în această direcție. În ultimii ani, reprezentanții talibanilor au vizitat China de mai multe ori. În septembrie 2019, o delegație condusă de Mullah Baradar [24] a fost întâmpinată la Beijing a doua zi după ce Donald Trump a anunțat suspendarea negocierilor cu talibanii. Exploatând această schimbare în poziția SUA, talibanii au reușit să-și promoveze noua acceptabilitate internațională. China, ale cărei relații cu Statele Unite se deteriorează constant din 2017, se plasează în același timp ca un actor regional capabil să înlocuiască preeminența puterii de frunte a lumii.

În octombrie 2019 China a găzduit discuții directe între autoritățile talibane și afgane pentru prezentarea lui Ashraf Ghani a unui plan de pace în șapte puncte. Această poziție de mediator și putere regională neutră între cei doi beligeranți principali este relativ unică și garantează Chinei păstrarea intereselor sale în viitor.

Afganistanul nu a fost niciodată un partener comercial important pentru China. Opus „Chinei utile” de la malul Estului, țara nu este chiar integrată în rețelele comerciale chineze. Provinciile occidentale ale Chinei au fost considerate mult timp ca spații îndepărtate, bogate în resurse naturale, dar puțin dezvoltate în ceea ce privește infrastructura și industriile, spre deosebire de centrul industrial și litoralul orientat spre comerț. Deschise treptat prin construirea unei rețele feroviare și prin politica „spre vest” a guvernului chinez, aceste provincii sunt astăzi destinate să fie punctele de intrare și ieșire ale „Noilor Drumuri de Mătase”. Cu toate acestea, până acum încercările de investiții chineze în Afganistan au fost foarte ad-hoc și nesatisfăcătoare pe termen lung. În 2018, volumul total al schimburilor comerciale dintre China și Afganistan a fost de 690 milioane de dolari [25], în comparație cu anul fiscal 2017/2018, volumul comerțului chino-pakistanez corespundea cu 13,2 miliarde de dolari [26]. Având nevoie de materii prime, în special de minerale și hidrocarburi, industria chineză speră să obțină o pondere semnificativă în exploatarea resurselor afgane. În 2008, China Metallurgical Group Corporation (MCC), o companie guvernamentală chineză, a semnat un contract de închiriere pe o perioadă de treizeci de ani pentru a exploata principala rezervă de cupru a teritoriului Mes Aynak, provincia Logar, la sud de Kabul. În plus față de multiplele controverse care au înconjurat acest proiect din cauza prezenței unui vechi oraș budist pe suprafața sitului de extracție, exploatarea cuprului în Mes Aynak nu ar putea începe cu adevărat din cauza unei situații de securitate deosebit de deteriorate în regiune și atacurilor frecvente ale insurgenților împotriva infrastructurii și forței de muncă chineze [27]. La 17 mai 2020, un atac asupra unui punct de control din apropierea minei a dus la moartea a opt persoane [28]. Unele surse le leagă direct de echipele de supraveghere a minelor [29]. La fel, la sfârșitul anului 2011 China National Petroleum Corp a obținut drepturile de prospectare și exploatare a unei părți a bazinului Amu Darya la est de orașul Faizabad din provincia Badakshan. Principalul bazin gazos din regiune, la granița cu Turkmenistan, bazinul Amu Darya reprezintă o importantă rezervă de hidrocarburi în imediata vecinătate a teritoriului chinez [30]. Cu toate acestea, din nou, prospectarea și exploatarea nu au putut fi încă realizate din cauza lipsei unor condiții de securitate suficiente pentru a garanta profitabilitatea întregului.

Prin urmare, implicarea Chinei în soluționarea conflictului afgan are scopuri diplomatice și economice evidente, având în vedere nevoile chineze de materie primă și dorința de a asigura stabilitatea regiunilor situate la granițele sale. Cu toate acestea, dincolo de aceste elemente practice, China are și un proiect politic regional și dorește să fie activă în soluționarea conflictelor, mai ales dacă înlocuiește armata SUA.

Inițiativa pentru centură și drumuri (BRI) își propune să deschidă vestul Chinei și să deschidă teritoriul chinez pentru piețele din Asia Centrală. Dar acest program major, care reunește unele proiecte de investiții și infrastructuri preexistente, precum și parteneriate politice cu autoritățile locale din țările partenere, are și o viziune pe care unii o consideră intrinsec imperialistă din cauza dezechilibrelor economice. Statele partenere ale Chinei sunt forțate să întrețină relații de dependență, datorie și dominație în fața puterii economice și politice chineze.

În ciuda negărilor Chinei, aceste relații cu țările africane sau cu statele producătoare de hidrocarburi tind să reapară cu proiecte mari BRI. Porturile din Sri Lanka din Hambantota sau porturile pakistaneze din Gwadar vor ieși astfel complet de sub gestionarea statelor lor, având în vedere ponderea investițiilor chinezești [31]. Dezvoltarea „coridoarelor” noilor Drumuri de Mătase asigură Chinei durabilitatea investițiilor sale în străinătate, a resurselor sale de resurse, dar și a relațiilor de dominație asupra statelor din jur. Afganistanul, dependent de ajutorul internațional pentru bugetul său național, nu se va putea proteja mult timp de acest tip de relație odată ce retragerea americană este consumată, iar Casa Albă a finalizat ajutorul acordat Guvernului de la Kabul [32].

Cu toate acestea, China dorește să se abțină, cel puțin la prima vedere, de la orice intervenție directă în soluționarea conflictului. Scenariul cel mai probabil este că se va baza pe forumuri multilaterale pentru a limita riscul ca situația din Afganistan să se deterioreze și să se transforme în război civil. O misiune de menținere a păcii sub mandatul Organizației Națiunilor Unite, care să cuprindă în mare parte trupele chineze, este o soluție care ar plăcea și partenerului pakistanez, deja un important furnizor de trupe pentru misiunile de pacificare ale ONU pentru a putea fi direct implicată în Afganistan. Organizația de Cooperare din Shanghai este, de asemenea, un cadru care ar putea permite Chinei să mențină gestionarea Afganistanului post-SUA la nivel regional [33]. În orice caz, este exclusă probabilitatea unei intervenții unilaterale directe a armatei chineze. Mai compatibilă cu practicile actuale chineze, stabilizarea prin dezvoltare și investiții masive pare a fi opțiunea aleasă. Este, de asemenea, cel care a fondat crearea Coridorului Economic sino-pakistanez (CPEC), care prin beneficiile sale economice își propune să stabilizeze Xinjiangul chinez, precum și Kashmir și Balochistan pakistanez, oferind în același timp o ocolire a Indiei [34] pentru accesul chinezilor la Marea Arabiei. Crearea unei linii de cale ferată care să lege orașul afgan Kandahar de portul Gwadar, integrând efectiv Afganistanul în CPEC, este una dintre strategiile Chinei.

Toate țările sunt nealiate între ele, fără secvențe directe din punct de vedere geografic. Acest lucru este dovedit de interesele politice și strategice concurente dintre cele trei țări cu arme nucleare din regiune, și anume: China, India și Pakistan.

China și Afganistan au o lungă istorie a relațiilor care au implicat atât mișcarea mărfurilor, cât și a ideilor. Ceaiul și fructele au fost comercializate peste graniță, iar budismul și islamul s-au răspândit în China din Afganistan. China și Afganistanul ca parteneriat strategic și de cooperare au convenit să coopereze în domeniile politic, economic, cultural și de securitate, precum și în afaceri regionale și internaționale. Instabilitatea Afganistanului afectează propria stabilitate a Chinei, în special cea a regiunii Xinjiang. Pentru China un Afganistan instabil semnifică o utilizare mai mare a teritoriului afgan de către militanți pentru a planifica atacuri pe teritoriul chinez și pentru a susține industria drogurilor din țară.

Acest lucru poate amenința stabilitatea socială în China și capacitatea percepută a guvernului chinez de a proteja populația. China este pregătită să joace un rol-cheie și a căutat un statut de putere mare, în concordanță cu propria sa forță care poate influența sistemul internațional [35]. În consecință, obiectivul final al Beijingului este de a crea o zonă de stabilitate pe teritoriul său vestic, de a avea un coridor sigur în regiunea Orientului Mijlociu bogat în energie, de a dezvolta oportunități comerciale și de investiții și de a răspândi puterea soft chineză pentru a spori acoperirea strategică generală a țării [36].

Concluzii

Afganistanul ca inimă a Asiei joacă un rol important în politica mondială, relațiile internaționale, securitatea regională și internațională. Locația geostrategică și geopolitică a Afganistanului în Asia de Sud a provocat decenii de războaie și contradicții. Deținând o poziție excelentă care leagă piețele din Asia de Sud, Orientul Mijlociu, Asia Centrală și China, Afganistanul este teritoriul de tranzit și transport pentru mărfurile din spațiul asiatic spre cel European, și viceversa.

Actualmente, Afganistanul rămâne a fi o zonă a confruntării intereselor centrelor de putere, dar este și o zonă de interese pentru țările din regiune. Mai mult, este esențial atât pentru Afganistan, cât și pentru India și Pakistan, să acționeze pentru promovarea relațiilor comerciale și economice, pentru soluționarea problemelor de securitate și de politică externă. Este esențial ca statele din vecinătate, inclusiv Afganistanul, să stabilească interacțiuni mai mari la diferite niveluri, în special la nivel de guvern pentru gestionarea frontierelor, renașterea procesului de pace afgan și pentru sporirea securității în regiune. Relațiile dintre acești trei vecini – Afganistan, India și Pakistan – în Asia de Sud vor avea implicații directe asupra păcii, securității, prosperității și stabilității regiunii.

Referințe:

1. MATEI HORIA, C., NEGUȚ, S., NICOLAE, I. *Enciclopedia Statelor Lumii*. București: Meronia, 2016. 799 p.
2. *Annex II. Classification of major areas and regions*. <http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/pdf/96annexii.pdf>
3. *MOFCOM Briefings on China-Pakistan Bilateral Economic and Trade Cooperation in 2017*, October 12, 2018, <http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/lanmubb/ASEAN/201810/20181002795331.shtml>
4. Al Jazeera. Us-Taliban talks: Who is Mullah Baradar?, 1 mai 2019 <https://www.aljazeera.com/news/2019/05/us-taliban-talks-mullah-baradar-190501184035063.html>

5. National Geographic. *Stranded on the Roof of the World*, februarie, 2013, <https://www.nationalgeographic.com/magazine/2013/02/wakhan-corridor/>
6. The Guardian. *China's hi-tech war on its Muslim minority*, 11 aprilie, 2019 <https://www.theguardian.com/news/2019/apr/11/china-hi-tech-war-on-muslim-minority-xinjiang-ughurs-surveillance-face-recognition>
7. *Organisation de coopération de Shanghai (OCS)*. <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/glossaire/organisation-de-cooperation-de-shanghai-ocs>
8. Radio Free Europe. *Report: Taliban Delegation Touches Down In China For Peace Talks*, 28 octombrie 2019 (<https://www.rferl.org/a/report-taliban-delegation-touches-down-in-china-for-intra-afghan-peace-talks/30239673.html>).
9. ROMANCHE, G. *L'Afghanistan dans son contexte régional (2): Chine*. <https://www.lesclesdumoyenorient.com/L-Afghanistan-dans-son-contexte-regional-2-Chine.html>
10. A se vedea documentarul „*Saving Mes Aynak*”. <http://www.savingmesaynak.com/>
11. CNBC. *China's plan to mine for copper beneath an ancient city gets thrown off by corruption charges*, 6 aprilie, 2017 (<https://www.cnbc.com/2017/04/06/mes-aynak-chinese-copper-mine-disrupted-by-corruption-charge.html>)
12. ROMANCHE, G. *L'Afghanistan dans son contexte régional (1): Pakistan et Inde*. <https://www.lesclesdumoyenorient.com/L-Afghanistan-dans-son-contexte-regional-1-Pakistan-et-Inde.html>
13. South China Morning Post, *China is helping Afghanistan set up mountain brigade to fight terrorism*, 28 august, 2018. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2161745/china-building-training-camp-afghanistan-fight>
14. ROMANCHE, G. *L'Afghanistan dans son contexte régional (2): Chine*. <https://www.lesclesdumoyenorient.com/L-Afghanistan-dans-son-contexte-regional-2-Chine.html>
15. *Saving Mes Aynak*. <http://www.savingmesaynak.com>
16. CNBC, *China's plan to mine for copper beneath an ancient city gets thrown off by corruption charges*, 6 aprilie 2017. <https://www.cnbc.com/2017/04/06/mes-aynak-chinese-copper-mine-disrupted-by-corruption-charge.html>
17. CALVILLO CISNEROS, J.M. *Afganistán: seguridad y desarrollo. un modelo de estabilización de estados*, 2013. 239 p.
18. South China Morning Post. *China is helping Afghanistan set up mountain brigade to fight terrorism*, 28 august 2018. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2161745/china-building-training-camp-afghanistan-fight>
19. National Geographic. *Stranded on the Roof of the World*, februarie 2013, <https://www.nationalgeographic.com/magazine/2013/02/wakhan-corridor/>
20. The Wall Street Journal. *Twelve Days in Xinjiang: How China's Surveillance State Overwhelms Daily Life*, 19 decembrie 2017, <https://www.wsj.com/articles/twelve-days-in-xinjiang-how-chinas-surveillance-state-overwhelms-daily-life-1513700355>
21. South China Morning Post. *China is helping Afghanistan set up mountain brigade to fight terrorism*, 28 august 2018, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2161745/china-building-training-camp-afghanistan-fight>
22. DELHEURE, F. *Chine – Synthèse documentaire*, Centre de documentation de l'École militaire (CDEM), mai 2019, https://www.dems.defense.gouv.fr/sites/default/files/2019-10/dossier_22_chine_2019.pdf
23. *Organisation de coopération de Shanghai (OCS)*. <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/glossaire/organisation-de-cooperation-de-shanghai-ocs>
24. Al Jazeera. *US-Taliban talks: Who is Mullah Baradar ?*, 1 mai 2019 <https://www.aljazeera.com/news/2019/05/us-taliban-talks-mullah-baradar-190501184035063.html>
25. KACHIAR, Y. *China's Expanding role in Afghanistan* <https://www.vifindia.org/article/2020/september/23/china-s-expanding-role-in-afghanistan>
26. MOFCOM *Briefings on China-Pakistan Bilateral Economic and Trade Cooperation in 2017*, October 12, 2018, <http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/lanmubb/ASEAN/201810/20181002795331.shtm>
27. CNBC. *China's plan to mine for copper beneath an ancient city gets thrown off by corruption charges*, 6 aprilie 2017. <https://www.cnbc.com/2017/04/06/mes-aynak-chinese-copper-mine-disrupted-by-corruption-charge.html>
28. Xinhua.net, *Militants attacks kill 8 Afghan security personnel in Logar province*, 17 mai 2020. http://www.xinhuanet.com/english/2020-05/17/c_139063942.htm
29. MENAFN. *Insurgents kill guards of Logar copper mine*, 17 mai 2020 <https://menafn.com/1100175881/Insurgents-kill-guards-of-Logar-copper-mine>
30. Oil & Gas Journal, *CNPC gets three Afghanistan Amu Darya blocks*, 16 ianuarie 2012 <https://www.ogj.com/exploration-development/article/17273275/cnpc-gets-three-afghanistan-amu-darya-blocks>
31. France 24, *Au Sri Lanka, la nouvelle route de la soie chinoise est une déception*, 23 martie, 2019, <https://www.france24.com/fr/20190322-sri-lanka-italie-chine-port-nouvelle-route-soie-port-trieste-echec-hambantota-colombo>
32. LEFEUVRE, G. *Débandade américaine en Afghanistan*, Le Monde Diplomatique, aprilie, 2020 (<https://www.monde-diplomatique.fr/2020/04/LEFEUVRE/61638>)
33. War on the Rocks. *China's strategic assessment of Afghanistan*, Texas National Security Review, 8 aprilie 2020 (<https://warontherocks.com/2020/04/chinas-strategic-assessment-of-afghanistan/>)

34. ROMANCHE, G. *L'Afghanistan dans son contexte régional (1): Pakistan et Inde.*
<https://www.lesclesdumoyenorient.com/L-Afghanistan-dans-son-contexte-regional-1-Pakistan-et-Inde.html>
35. KLARE, M. La Chine est-elle impérialiste? En: *Le Monde Diplomatique*, septembrie 2012 <https://www.monde-diplomatique.fr/2012/09/KLARE/48110>
36. MARTIN, M. *Economie et développement en Afghanistan: comment la culture illégale du pavot somnifère est-elle devenue une réponse à la crise politique et climatique?* <https://www.lesclesdumoyenorient.com/Economie-et-developpement-en-Afghanistan-comment-la-culture-illegale-du-pavot.html>

Date despre autor:

Svetlana CEBOTARI, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: svetlana.cebotari@mail.ru

ORCID: 0000-0001-9073-104X

Prezentat la 08.09.2021